

HARBIY XIZMATCHILAR ORASIDA PULGA NISBATAN QADRIYAT-SEMANTIK MUNOSABAT

Biloldinov Isfandiyor Baxodirjon o'g'li

Hozirgi vaqtda harbiy xizmatchilar bilan ishlaydigan harbiy psixolog uchun yangi tendentsiya, shoshilinch ravishda nosog'lom fikri bilan kredit olish tendentsiyasi bilan bog'liq yangi muammolar to'plamining paydo bo'lishini ortib bormoqda.

Kredit olishning maqsadlari har xil va barcha qarz oluvchilarning xatti-harakatlarini ikki turga bo'lish mumkin.

Birinchisi, qarz mablag'lari so'ralayotgan moddiy ne'matlarga bo'lgan haqiqiy (ob'ektiv) ehtiyoj; ikkinchisi – bir lahzalik ehtiyoj, o'z maqomini tasdiqlashga qaratilgan sotib olish va boshqa ijtimoiy maqomni tavsiflovchi moddiy ne'matlarga ega bo'lish.

Ikkinchi turdagi qarz olishga moyil bo'lgan harbiy xizmatchilar ko'pincha to'lovlarning kechikishi, oldingi kreditlarni qoplash uchun qarz mablag'laridan foydalanish va kelajakdagi qarzlarni to'lash bo'yicha real kutilmagan holatlarga duch kelishadi (masalan, oylik kredit to'lovlari oylik daromadga teng yoki undan oshib ketadigan holatlar mavjud).

Kredit qarzi bo'lgan odamlar harbiy psixologlar uchun alohida e'tiborga loyiqdir, chunki ma'lum bir shaxsiy xususiyatlarga ega harbiy xizmatchilar vaziyatdan chiqish yo'li sifatida o'z joniga qasd qilishni tanlashlari mumkin. Bu shartnoma asosidagi harbiy xizmatchilarga ham, ofitserlarga ham tegishli. Ob'ektiv vaziyat ularni qat'iy choralar ko'rishga majbur qilganligi sababli, bu «namoyonkorona shantaj xatti-harakati» emas, balki haqiqiy o'z joniga qasd qilish holatidir.

Kredit qarzi bo'lgan harbiy xizmatchilar bilan ishlash pulni uning qiymat-semantik jihatidan o'rganishni va uning tushunchalarini aniqlashni talab qiladi. Boshqacha qilib aytganda, «pul ular uchun nimani anglatadi?», «ular pulga hodisa sifatida qanday ma'no beradi?», «pul harbiylarning dunyoqarashida nimani anglatadi?» degan savollarga javob topish kerak.

Buning uchun kategorik apparatni aniqlash kerak. Ma'lumki, inson qadriyatlari tizimi masalasi ko'p yillar davomida falsafa sohasidagi mutafakkirlar tomonidan o'rganib kelingan.

Biroq, bu mavzu juda murakkab va ko'p qirrali bo'lib chiqdi, shuning uchun u maxsus bilim sohasiga ajratildi: qadriyatlar fani – aksiologiya. Qadriyatlar shaxsning ichki dunyosini shakllantiradi.

Ularni insonning istak va intilishlarining ob'ekti, xususan, turli harakatlar va umuman hayot uchun asosiy turtki sifatida ko'rish mumkin.

Qadriyatlar haqidagi tushunchalarini rivojlantirishda T. Paterson va boshqa olimlar qadriyatlarining metodologik ma'nosini umumlashtirdilar: har qanday miqyosdagi ijtimoiy tizimlar tizim a'zolari tomonidan umumiy qadriyatlarining mavjudligini nazarda tutadi.

Qadriyatlar inson faoliyatini tartibga solishda ham muhim rol o'ynaydi. Ko'rib chiqilayotgan vaziyatda pulga bo'lgan qiymat munosabati harbiy xizmatchilarning kredit xatti-harakatlarining motivlarini tartibga soladi.

Pul, qiymat sifatida, uning shaxslar, jamiyat va kichik ijtimoiy guruhlar uchun ahamiyati masalasini ko'taradi. Hatto oilalar ichida ham pulning qiymati asosan oila a'zolarining xatti-harakatlarini va ularning o'zaro munosabatlarini belgilaydi.

Insonning qiymat tizimiga kiritilgan har qanday element yaxshilik/yomonlik, ruxsat etilganlik/taqiqlash, adolat/adolatsizlik nuqtai nazaridan baholanadi. Pul ma'lum bir belgilangan ma'noga ega ijtimoiy umumiy qiymat bo'lsa-da, uning ko'p qirrali tabiati tufayli uni idrok etishda ba'zi qarama-qarshiliklar mavjud.

Pulga bo'lgan munosabat tadqiqotchilari E.I. Gorbacheva va A.B. Kupreychenko o'z maqolasida pulga nisbatan individual munosabatlardagi bir qator qarama-qarshiliklarni tasvirlab bergan.

Masalan, shaxslar uchun pulni bog'laydigan bilim va ma'nolar tizimida qarama-qarshilik mavjud bo'lib, bu shaxslarning butun qiymat tizimining ziddiyatli tabiatini aks ettiradi.

Pul qiymat sifatida insonning qiymat tizimida noaniq ma'noga ega; bu ma'no ko'pincha shaxs tomonidan to'liq tan olinmaydi, bu esa puldan, jumladan, kreditdan irratsional foydalanishga olib kelishi mumkin.

Pulga bo'lgan munosabat jamoatchilik ongida mustahkam o'rnashgan va inson xatti-harakatlari uchun qo'llanma bo'lib xizmat qiluvchi munosabatlar, baholashlar, imperativlar, taqiqlar va normativ tushunchalarda namoyon bo'ladi.

Biroq, ilgari boshqa nashrlarda ta'kidlanganidek, bugungi kunda pulni jamiyat darajasida qiymat sifatida qayta ko'rib chiqish mavjud. Bu o'zgarish pul haqidagi ilgari to'plangan jamiyat tushunchalaridan kundalik hayotda foydalanishni murakkablashtiradi.

Shaxsiy darajada pulga bo'lgan munosabat «ma'no» tushunchasi orqali mustahkamlanadi. Inson shakllangan rivojlanish holati juda xilma-xil bo'lishi mumkinligi sababli, ma'nolarning xilma-xilligi qadriyatlarning xilma-xilligidan kengroqdir.

Ma'no – bu ma'lum bir shaxsga xos bo'lgan pulning ahamiyati, ya'ni shaxsiy Pulning ma'lum bir shaxs uchun shaxs sifatidagi qiymati, xususan, uning eng muhim, dolzarb ehtiyojlarini qondirish vositasi sifatida.

Insonning xatti-harakatlari va harakatlarini pulga nisbatan tahlil qilish orqali, u ularga qanday ma'nolarni bog'lashini, pul uning uchun qanday ideallar va qadriyatlarni anglatishini tushunish mumkin.

L.S. Vygotskiy shaxs ongining semantik tizimlarining dinamizmi haqida gapirdi, affektiv va intellektual jarayonlarning birligini ifoda etdi.

Pulning ma'nosini tushunish darajasi har xil bo'lishi mumkin; ma'no ko'pincha insonning niyatlari va ehtiyojlari orqali o'zini namoyon qiladi. O'z vazifasi orqali ma'no muayyan holatlar va harakatlarning sub'ektiv ahamiyatini ongga kirish imkonini beradi.

Ammo onga kirish ma'no har doim ongli ekanligini anglatmaydi. U o'zining xabar berish funksiyasini hissiy-sezgir shaklda amalga oshirishi mumkin. Keyin sub'ekt ma'no izlash vazifasiga duch keladi. Va ba'zan sub'ekt ongsiz ravishda boshqa vazifani qo'yadi: ma'noni va eng avvalo, o'zidan yashirish. Bu biz kredit mablag'laridan o'ylamasdan foydalanishga moyil odamlarda ko'ramiz.

Keling, shaxsning qiymat-semantik sohasidagi pulning o'rnini tushunish uchun zarur bo'lgan yana bir toifani ko'rib chiqaylik. Munosabatlar – bu psixologik kategoriya bo'lib, uni V.M. Bexterev «tashqi stimullarga nafaqat atrof-muhitni aks ettirishda, balki uning o'zgarishida ham namoyon bo'ladigan javob berish» deb tushungan. Atrof-muhitga faol munosabat V.M. Bexterev tomonidan psixikaning asosiy funksiyasi sifatida ko'rib chiqilgan.

«Munosabatlar» kategoriyasi V.N. Myasishchev konsepsiyasida eng chuqur rivojlangan. U uni quyidagicha ta'riflaydi: «Insonning rivojlangan shakldagi psixologik munosabatlari shaxsning obyektiv voqelikning turli jihatlari bilan individual, tanlab, kognitiv aloqalarining ajralmas tizimini ifodalaydi».

Shunday qilib, pulga qiymat-semantik munosabat inson uchun pulning ma'nosini o'rganish va anglash, uning pulni voqelik ob'ekti sifatidagi g'oyasini o'rganishni nazarda tutadi. Muayyan harbiy xizmatchi uchun pulning ma'nosini tushunish kredit qarzlari bilan bog'liq ishlarni boshlash uchun zarur asosdir.

Harbiy xizmatchilar bilan ishlaydigan psixologlar nosog'lom fikrda olingan qarz yoki kredit olish muammosi bilan ishlashda noadatiy qiyinchiliklarga duch kelishadi. Bir tomondan, harbiy xizmatchilar muntazam va barqaror daromadga ega bo'lib, bu ularga kredit to'lovlarini oldindan rejalashtirish imkonini beradi.

Afsuski, aynan harbiy xizmatchilar orasida nosog'lom fikrda qarz olish ko'pincha kuzatiladi, bu esa o'z joniga qasd qilish kabi beparvo va konstruktiv bo'lmagan yechimlarga olib keladi. Kontrakt bo'yicha harbiy xizmatchilar va ofitserlar duch keladigan umumiy psixologik stressni hisobga olish muhimdir.

Yuqori jismoniy va psixologik stress, harakatga doimiy tayyorlik va shaxsiy erkinlikni majburiy cheklash – bularning barchasi, shubhasiz, kreditni qaytarishda qiyinchiliklarga duch kelayotgan harbiy xizmatchiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Agar harbiy xizmatchining oilasidagi turmush o'rtoqlar pulga boshqacha munosabatda bo'lsa, bunday moliyaviy qiyinchiliklar paytida o'z joniga qasd qilish xavfi yanada yuqori bo'lishi mumkin.

Masalan, agar pul harbiy xizmatchining rafiqasi uchun pul juda muhim va boshqacha ma'noga ega bo'lsa, unda bunday murakkab vaziyatda, u oilaviy yordamga muhtoj bo'lganida, u tushunmovchilikka duch kelishi mumkin. Qurolli

Kuchlaridagi psixologlar uchun shunga o'xshash vaziyatlarni barvaht prognoz qilish va oldini olish uchun pulni unga nisbatan qiymatga asoslangan munosabat nuqtai nazaridan batafsil o'rganish juda muhimdir.

Bu, shuningdek, bunday qiyinchiliklarga duch kelayotgan harbiy xizmatchilarga nafaqat harbiy xizmatchi bilan, balki ularning oilasi bilan ham konsultatsiya va psixologik ma'rifat tadbirlari orqali konstruktiv yechimlarni topishga yordam beradi.

Samarali psixologik yordam ko'rsatish uchun mutaxassispsixolog mijoz va uning oilasining qadriyatlar tizimidagi pulning o'rnini tushunishi kerak va shunga asosan kerakli tadbirlar royxatimi rejalashtirishi va jaroyonning effektivligini analiz qilib ketishi lozim.